

TALLINNA ÜLIKOOL

Sandra Bärq, Maria Geveller, Isabel Kaerpõld, Getter Kähr, Nathaly Kroll, Anna Regina Lorens, Siim Mühlberg, Laura Sophia Simmermann, Kärol Samoson, Aune Sinisaar, Helena Lagle Tiks, Eleonor Valdmann

PUUETEGA INIMESTE ÕIGUSTE KONVENTSIOON LIHTSASSE KEELDE

ELU portfoolio

Juhendajad: Kadri Talva-Ots, Emili Kilg, Marju Medar

Tallinn 2024

SISUKORD

1. ARUANNE	3
1.1. Projekti lähteülesanne ja eesmärgikirjeldus	3
1.2. Probleemi olemus ja meetodite valik	3
1.3. Tegevuste kirjeldus ja sidusgruppide ni jõudmine	5
1.4 Projekti jätkusuutlikkus	8
1.5 Tulemuste kokkuvõte ja lisad	10
2. TEGEVUSKAVA	11
3. KOMMUNIKATSIOON SIDUSRÜHMADELE	15
KASUTATUD ALLIKAD	16
LISA 1. PUUETEGA INIMESTE ÕIGUSTE KONVENTSIOON	17

1. ARUANNE

1.1. Projekti lähteülesanne ja eesmärgikirjeldus

ELU projekti “Puuetega inimeste õiguste konventsioon lihtsasse keelde” keskmeks on puuetega inimeste õiguste konventsioon. Tegu on välislepinguga, mille on sõlminud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmesriigid, ning mille eesmärk on dokumendis sõnastatud järgmiselt: “Käesoleva konventsiooni eesmärk on edendada, kaitsta ja tagada kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielikku ja võrdset teostamist kõigi puuetega inimeste poolt ning edendada austust nende loomupärase väärkuse vastu.”¹ Konventsiooniga on liikmesriigid võtnud kohustuse siseriiklikul tasandil edendada puuetega inimeste võimalusi elada täisväärtuslikku elu.

Projekt keskendub vajadusele muuta konventsioon kättesaadavamaks ja arusaadavamaks psüühiliste erivajadustega inimestele. Dokumendi tekst on juriidiline, formaalne ja keerukas, mis raskendab psüühilise erivajadusega inimesel enda õiguste mõistmist. Selleks, et puudega inimene saaks enda õigustest teadlik olla ning elada täisväärtuslikku elu, on oluline ja vajalik teha konventsiooni tekst kordades lihtsamaks, kättesaadavamaks ja panna see ka sobivasse vormingusse².

Rollidejaotus toimus kohe projekti algetappides. 12-liikmelise grupi jaotasime neljaks 3-liikmeliseks grupiks, et tööd lihtsustada. Igale 3-liikmelisele grupile jaotati paar konventsiooni artiklit, mille lihtsasse keelde seadmisega liikmed regulaarselt tegelesid.

1.2. Probleemi olemus ja meetodite valik

Nagu ka eelmises alapeatükis sai mainitud, siis põhiprobleem seisneb selles, et puuetega inimeste õiguste konventsiooni originaaltekst on juriidiliselt keeruline ja raskesti mõistetav ning seda eriti konventsiooni sihtgrupile ehk erivajadusega inimestele. See takistab neil mõista oma õigusi ja piirab nende võimalusi ühiskonnas täisväärtuslikult osaleda. Projekti eesmärk on

¹ Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>

² ELU projekti koduleht. Arvutivõrgus: <https://elu.tlu.ee/et/projektid/puuetega-inimeste-õiguste-konventsioon-lihtsasse-keelde>

muuta konventsiooni sisu lihtsaks ja arusaadavaks, et sihtrühm saaks olla teadlik oma õigustest ja neid ka igapäevaelus rakendada.

Projekti vajadus tuleneb asjaolust, et kuigi paljud riigid on puuetega inimeste õiguste konventsiooniga liitunud, siis ei oma see erilist mõju konventsiooni sihtgrupi igapäevaelule ja teadlikkusele tulenevalt selle kättesaamatusest keerulise teksti pärast. Teadlikkuse puudumine võib takistada erivajadustega inimeste täieulatuslikku osalemist ühiskonnas. Projekti eesmärk on eeltoodut parandada, muutes olulise juriidilise dokumendi selle sihtgrupi jaoks arusaadavaks. Projekti lõpptulemus on kasutatav nii erivajadustega inimeste kui ka neid toetavate spetsialistide hulgas.

Probleemi lahendamiseks valisime lihtsa keele, kuna just nii on võimalik konventsiooni sisu muuta mõistetavaks ka selle sihtgrupile. Samuti on selline meetod juba erivajadustega inimestele tuttav, tulenevalt selle levinud kasutusalast sihtgrupini jõudmiseks. Et algset teksti efektiivselt ja korrektselt lihtsasse keelde tõlkida, alustasime teoreetilisest ettevalmistusest, mis hõlmas lihtsa teksti materjalide ja suuniste läbitöötamist. Lõppdokumendi koostamisel lähtusime me keskmise erivajadustega inimese intellektuaalsest tasemest ning peamiseks allikaks oli Inclusion Europe (2022) "Informatsioon kõigi jaoks"³, mis sätestab Euroopa standardid informatsiooni lihtsalt loetavaks ja mõistetavaks muutmiseks. Teaduspõhisuse osas võtsime arvesse ja analüüsisime ka erinevaid teooriaid, sh nt kommunikatsiooniteooria, jõustamise teooria, eksistentsialistlik teooria ja süsteemiteooria (Hutchinson, 2014; Payne, 1995; Payne & Reith-Hall, 2019; Thompson & Stepney, 2018).

Seejärel alustasime teksti ümbertöötamist lihtsasse keelde kaasates sihtrühma, et lõppdokument oleks võimalikult arusaadav ja sisaldaks üksnes vajalikku informatsiooni. Teksti loomisel oli abiks ka meetodik, kes aitas hoolitseda selle eest, et tekstis oleks oluline välja toodud mõistetaval viisil.

Eesmärgi saavutamiseks valitud meetod pakkus terviklikku ja sihipärast lähenemist, olles juba tuttav ka erivajadustega inimestele. Koostöö sihtrühmaga tagas, et loodud materjalid oleks ka päriselt praktiliselt kasutatavad. Lihtsa keele standardite järgimine aitas muuta teksti

³ Inclusion Europe (2022). Informatsioon kõigi jaoks. Arvutivõrgus: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/EE_Information_for_all.pdf

arusaadavaks, kuid samas säilitada oluline. Lisaks tagas pidev tagasiside kogumine selle, et loodud materjalid oleksid kvaliteetsed ja vastaksid sihtrühma ootustele. Projekti interdistsiplinaarne lähenemine võimaldas kombineerida erinevaid teadmisi ja oskusi, tagades kvaliteetse lõpptulemuse.

1.3. Tegevuste kirjeldus ja sidusgruppide ni jõudmine

1.3.1. Tegevuste kirjeldus

ELU projekt "Puuetega inimeste õiguste konventsioon lihtsasse keelde" tugines põhjalikult kavandatud ja struktureeritud tegevuskavale, mis võimaldas meil saavutada projekti eesmärgid süsteemselt ja tulemuslikult. Projekti raames keskendusime keeruka ja juriidilise keele lihtsustamisele, et muuta ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsioon puuetega inimestele arusaadavaks ja kasutatavaks. Meie tegevused hõlmasid järgmisi etappe:

1. Eesmärkide ja tegevuskava määratlemine: Projekti alguses tutvusime põhjalikult ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja fakultatiivprotokolli sisuga ning analüüsisime selle keerukust ja sihtrühma vajadusi. Seejärel koostasime detailse tegevuskava, mis jagas töö konkreetseteks ülesanneteks ning määras igale ülesandele tähtsajad ja vastutajad. Struktureeritud lähenemine tagas, et kõik osalejad olid selgelt teadlikud oma rollist ja panusest projekti.
2. Teoreetiline ettevalmistus: Teoreetilise ettevalmistuse raames uurisime lihtsa keele standardeid ja erivajadustega inimeste teematikat. Suureks abiks oli Inclusion Europe juhend "Informatsioon kõigi jaoks", mis andis selged juhised, kuidas keerulist teavet lihtsustada ja sihtrühma jaoks arusaadavaks muuta. Samuti analüüsisime teoreetilisi lähtekohti, nagu kommunikatsiooni- ja jõustamisteooria, et leida parimaid viise sihtrühma toetamiseks.
3. Koolitustel osalemine: Osalesime spetsiaalsetes koolitustes, kus õppisime lihtsa keele põhimõtteid ja rakendamist praktikas. Koolitused pakkusid praktilisi näiteid ja meetodeid, mis aitasid meil keerulisi tekste tõhusalt lihtsustada, säilitades nende sisulise täpsuse ja õigusliku vastavuse.
4. Artiklite jaotus ja töötlemine: Konventsiooni artiklid jaotati 12-liikmelise meeskonna vahel nelja 3-liikmelise töögrupi vahel. Igasse gruppi kuulusid erineva taustaga tudengid, sealhulgas õigusteaduse, ühiskonnateaduse, politoloogia ning haldus- ja

ärikorralduse üliõpilased. See mitmekülgne lähenemine võimaldas käsitleda tekste erinevate perspektiivide kaudu ning tagas, et lõpptulemused vastasid sihtrühma vajadustele ja standarditele. Töörühmad lihtsustasid keeruka juriidilise keele ja tõid esile puuetega inimestele kõige olulisema teabe.

5. Koostöö ja tagasiside kogumine: Iganädalased koosolekud võimaldasid arutada töö edenemist ja jagada tähelepanekuid, mis tugevdasid koostööd ja ühtsust meeskonnas. Projekti vältel kaasasime aktiivselt sihtrühma ja spetsialiste, sealhulgas lihtsa keele eksperte. Nende tagasiside oli oluline, et hinnata loodud materjalide arusaadavust, kvaliteeti ja praktilist väärtust.
6. Autoriõiguste küsimuste lahendamine: Loodud dokumentide õigusliku vastavuse tagamiseks konsulteerisime ülikooli juristiga, et veenduda, et materjalid vastavad autoriõiguse nõuetele. See samm kindlustas, kas ja kuidas saab loodud materjale levitada ja kasutada pärast projekti lõppu, ilma et tekiks õiguslikke takistusi.
7. Lõppdokumentide testimine ja täiustamine: Valminud artiklid testisime sihtrühma seas, et hinnata nende arusaadavust ja praktilist kasutatavust. Saadud tagasiside põhjal tegime vajalikke parandusi ja täiendusi, et lõplikud dokumendid vastaksid täpselt sihtrühma vajadustele. Testimine võimaldas tuvastada ja lahendada võimalikud arusaamatuse kohad ning muuta lõpptulemused kvaliteetseks ja sihtrühmale sobivaks.
8. Materjalide vormistamine ja levitamine: Lõplikud dokumendid vormistati vastavalt lihtsa keele standarditele, järgides kujunduslikku ja visuaalset ühtsust. Materjalid olid kergesti loetavad, arusaadavad ja kasutajasõbralikud. Kasutati lihtsat keelt, selgeid fonte, loogilist struktuuri ja visuaalseid abivahendeid, et tagada maksimaalne arusaadavus. Tulevikus võiks keskenduda dokumentide täiendamisele ja laiemale levitamisele, et jõuda veelgi suurema hulga kasutajateni.

Kõik meie tegevused olid suunatud sellele, et sihtrühmale teadvustada nende õiguseid ja võimalusi elada täisväärtuslikku elu saaksid toetatud. Tihe koostöö sihtrühma, spetsialistide ja juhendajatega aitas meil saavutada tulemused, mis on kvaliteetsed, praktilised ja pikaajalise väärtusega.

1.3.2. Sidusgruppideni jõudmine

Projekti "Puuetega inimeste õiguste konventsioon lihtsasse keelde" elluviimisel oli

sidusgruppide ni jõudmine võtmetähtsusega, et tagada projekti eesmärkide saavutamine ja loodud materjalide praktiline väärtus. Sidusgruppide aktiivne kaasamine võimaldas mõista nende vajadusi ja ootusi ning tagada, et lõpptulemus oleks sihtrühmale tõeliselt kasulik. Sidusgruppide ni jõudmine hõlmas järgmisi aspekte:

1. Sihtrühm – psüühiliste erivajadustega inimesed: Psüühiliste erivajadustega inimesed olid projekti keskmes. Nende aktiivne kaasamine algas juba projekti planeerimise ja eesmärkide seadmise etapis, kus selgitasime välja, millised on nende vajadused ja ootused. Projekti käigus testisime loodud materjale sihtrühma seas erinevates keskkondades, sealhulgas AS Hoolekandeteenuste erinevates keskustes, nagu Pärnu Väike-Posti ja Tartu Nõva kodud. Sihtrühmaga toimunud otsene suhtlus võimaldas hinnata, kas materjalid vastasid nende vajadustele ja olid arusaadavad. Lisaks aitas tagasiside tuvastada võimalikud raskused tekstide mõistmisel ja pakkus väärtuslikke soovitusi, mis aitasid materjale täpsustada ja täiustada.
2. Tugivõrgustik ja spetsialistid: Sihtrühma toetavate spetsialistide ja tugivõrgustiku kaasamine oli oluline, et saada nende professionaalset hinnangut loodud dokumentide asjakohasuse ja kasutatavuse kohta. Koostöö hõlmas:
 - AS Hoolekandeteenuste spetsialistid: Organisatsiooni töötajad, kellel on pikaajaline kogemus psüühiliste erivajadustega inimestega töötamisel, andsid tagasisidet nii tekstide sisule kui ka vormile.
 - MTÜ Vaimupuu: Valdkonna kogenud eksperdid aitasid meil mõista, kuidas meie loodud materjalid võiksid praktiliselt aidata kaasa õiguste teadvustamisele ja rakendamisele.
 - Lihtsa keele eksperdid: Ekspertide osalemine tagas, et tekstid vastasid lihtsa keele standarditele ja olid kasutajasõbralikud.
3. Üliõpilaste meeskond: Projekti raames toimunud tihe koostöö erinevate valdkondade üliõpilaste vahel võimaldas kasutada mitmekülgseid teadmisi ja oskusi. Erialade mitmekesisus tõi projekti erinevaid vaatenurki, aidates läheneda probleemile interdistsiplinaarselt ja pakkudes terviklikke lahendusi. Meeskonnaliikmete omavaheline tagasiside ja ideede jagamine aitas kujundada läbimõeldud ja kvaliteetse lõpptulemuse, mis vastas sihtrühma vajadustele ning oli praktiliselt kasutatav.

Koostöö erineva taustaga üliõpilaste vahel tõstis projekti üldist taset ja toetas eesmärkide saavutamist.

4. Avalikkus ja laiem kogukond: Kuigi projekti otseseks sihtrühmaks on psüühiliste erivajadustega inimesed, loodud materjalidel on ka laiem mõju, mis pakub kasu erinevatele ühiskonnarühmadele. Lihtsas keeles koostatud dokumentide kasutamine aitab kaasa teadlikkuse tõstmisele ja pakub praktilist väärtust järgmistele gruppidele:
 - Pereliikmed ja tugiisikud: Lihtsas keeles koostatud materjalid pakuvad pereliikmetele vahendit, et paremini mõista ja toetada oma lähedasi.
 - Spetsialistid: Spetsialistidele pakuvad lihtsas keeles koostatud materjalid tõhusat töövahendit puuetega inimeste õiguste selgitamiseks ja arusaamise suurendamiseks.
 - Ühiskond tervikuna: Teavitustöö ja lihtsas keeles dokumentide levitamine aitavad tõsta üldist teadlikkust puuetega inimeste õigustest, soodustades kaasavat ühiskonda.
 - Tulevased projektid ja algatused: Loodud materjalid võivad olla aluseks edasistele algatustele, mille eesmärk on lihtsustada ja teha keerulised teemad kättesaadavaks teistele sihtrühmadele.

Sidusgruppideni jõudmine oli projekti olulisim komponent, mis tagas, et loodud materjalid olid sihtrühmale tõeliselt kasulikud ja praktiliselt rakendatavad. Tihe koostöö sihtrühma, spetsialistide ja teiste sidusgruppidega toetas projekti eesmärkide saavutamist ning lõi aluse pikaajalisele ja jätkusuutlikule mõjule.

1.4 Projekti jätkusuutlikkus

Projekti „Puuetega inimeste õiguste konventsioon lihtsasse keelde“ jätkusuutlikkus tugineb mitmele olulisele aspektile, mis tagavad selle pikaajalise mõju ja kasulikkuse. Esiteks seisneb jätkusuutlikkus loodud materjalide kättesaadavuses ja kasutajasõbralikkuses. Lihtsas keeles koostatud dokument on sihtgrupile mõistetav ja praktiline, võimaldades puuetega inimestel paremini aru saada oma õigustest ning neid vajadusel kasutada. Kui materjal on kättesaadav nii trükitud väljaandena kui ka digitaalselt, suureneb selle ulatuslik kasutamine ning dokumendi väärtus ei piirdu üksnes projekti lõpuleviimisega, vaid kestab ka edaspidi.

Projekti jätkusuutlikkust toetab samuti teadlikkuse tõstmine. Lihtsas keeles loodud sisu aitab levitada teadmist puuetega inimeste õigustest mitte ainult sihtgrupis endas, vaid ka nende tugivõrgustikus, spetsialistide seas ja laiemas avalikkuses. Kui inimesed mõistavad paremini oma õigusi, saavad nad neid tõhusamalt rakendada, mis omakorda aitab vähendada diskrimineerimist ja sotsiaalset tõrjutust. Sel moel ei lõpe projekti mõju materjalide loomisega, vaid teadlikkuse tõstmise kaudu kandub see edasi ka teistesse valdkondadesse.

Oluline osa jätkusuutlikkusest seisneb materjali kasutajakesksuses ja kohandatavuses. Dokumendi väljatöötamisel koguti sihtgrupilt ja spetsialistidelt tagasisidet, et see vastaks täpselt erivajadustega inimeste vajadustele. Selline lähenemine tagab, et loodud sisu ei kaota aja jooksul oma asjakohasust. Lisaks võimaldab kohandatavus dokumenti vajadusel uuendada ja täiendada, et see püsiks aktuaalne ka muutuvate olude ja nõudmiste valguses.

Projekti tugev jätkusuutlikkuse element on koostööpartnerlus. Projekti käigus tehti tihedat koostööd organisatsioonidega AS Hoolekandeteenused ja MTÜ Vaimupuu. See partnerlus lõi tugeva baasi projekti tulemuste rakendamiseks ja toetamiseks ka pärast selle ametlikku lõpetamist. Koostöös loodud dokument saab osaks laiemast süsteemist, mis toetab psüühilise erivajadusega inimeste õiguste teadvustamist ja elluviimist.

Tehnoloogiliste võimaluste kasutamine mängib samuti olulist rolli projekti kestlikkuses. Digilahendused muudavad loodud materjalid hõlpsasti jagatavaks ja kättesaadavaks laiemale publikule. Näiteks võib digitaalsete väljaannete ja veebiplatvormide kaudu jõuda rohkemate kasutajateni ning materjalide ajakohastamine muutub oluliselt lihtsamaks. See aitab tagada, et materjalid jäävad kergesti leitavaks ja kasulikuks pikaks ajaks.

Lõpuks, projekti sotsiaalne ja õiguslik mõju kinnitab selle kestlikkust. Lihtsas keeles esitatud konventsioon aitab kaasa puuetega inimeste paremale kaasamisele ühiskonda, võimaldades neil kasutada oma õigusi võrdsetel alustel teistega. See toetab puuetega inimeste iseseisvust ja parandab nende elukvaliteeti, aidates neil osaleda aktiivsemalt kogukonnas ning saada võrdseid võimalusi oma potentsiaali realiseerimiseks. Projekti pikaajaline mõju avaldub paremas ligipääsetavuses, teadlikkuses ja võrdsuses, luues tingimused jätkusuutliku ja kaasava ühiskonna arenguks.

1.5 Tulemuste kokkuvõte ja lisad

Projekti „Puuetega inimeste õiguste konventsioon lihtsasse keelde“ eesmärk oli muuta ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsioon psüühiliste erivajadustega inimestele lihtsalt mõistetavaks ja kättesaadavaks. Oma õiguste tundmine on sihtrühma jaoks äärmiselt oluline, kuna see annab võimaluse osaleda ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel, kaitsta oma huve ja parandada elukvaliteeti. Selle eesmärgi saavutamiseks tegid kõik projektis osalenud üliõpilased mitu kuud pühendunud ja järjepidevat tööd, koostöös sihtrühma, spetsialistide ja lihtsa keele eksperdiga.

Peamised saavutused

1. Lihtsas keeles loodud dokument

Projekti lõpptulemusena valmis dokument, mis on koostatud vastavalt lihtsa keele põhimõtetele ja Euroopa Liidus kehtestatud standarditele ning kajastab kõiki olulisi õigusi ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsioonist (Lisa 1).

2. Sihtrühma aktiivne kaasamine

Projekti üks olulisemaid aspekte oli sihtrühma aktiivne ja pidev kaasamine, alates vajaduste ja ootuste välja selgitamisest kuni materjali testimise ja tagasisideni. Tagasiside oli siinkohal kriitilise tähtsusega, kuna tõi esile kohad, mida tuli täiendada või selgemaks muuta. Sihtrühma kaasamine aitas seega ühelt poolt tõsta dokumendi kvaliteeti, kuid teiselt poolt andis psüühiliste erivajadustega inimestele võimaluse tunda end projekti lahutamatu osana, väärtustades nende häält ja kogemusi.

3. Teadlikkuse tõstmine

Projekti sihtgrupiks olid küll psüühiliste erivajadustega inimesed, kuid loodud dokumendist saavad kasu ka kõik teised (sh spetsialistid, pereliikmed ja ühiskond tervikuna) – teksti on lihtne lugeda ja see võimaldab mõtte kiiret edasi andmist.

4. Koostöö ja praktika tugevdamine

Projekt edendas koostööd erinevate osapoolte vahel (erinevate erialade üliõpilased, lihtsa keele eksperdid, Hoolekandeteenuste spetsialistid) ning andis seeläbi väärtusliku kogemuse, kuidas praktiliselt lahendada ühiskondlikult olulisi probleeme.

5. Edasise arengu võimalused

Kuigi projekt saavutas oma peamise eesmärgi – valmis lihtsas keeles dokument, mis edastab ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni sisu –, jäi ajapiirangute tõttu välja töötamata mitmeid vorminguid, mis muudaksid loodud materjali mitmekesisemaks ja paremini kättesaadavaks. Edasised tegevused võivad hõlmata järgmist:

- **Audiofailide loomine**, mis võimaldaks sihtrühmal õigusi kuulata. See muudaks teabe ligipääsetavaks ka neile, kellel on raskusi lugemisega või kes eelistavad auditiivset vormingut.
- **Voldikute ja trükimaterjalide arendamine**, mis oleksid kergesti kaasaskantavad ning kättesaadavad näiteks teenuskeskustes, raamatukogudes ja muudes avalikes kohtades.
- **Visuaalsete ja audiovisuaalsete materjalide loomine**, mis aitaksid sisu paremini mõista piltide, ikoonide ja videote kaudu, pakkudes lisatuge erinevate õpistiilidega inimestele.

Edasised algatused võiksid keskenduda ka olemasoleva dokumendi täiendamisele ja levitamisele.

Kokkuvõttes tõestas projekt, et keeruliste õigusdokumentide lihtsustamine ja ligipääsetavaks muutmine on oluline samm kaasava ja võrdse ühiskonna loomisel. Samuti kinnitas projekt, et õiguste tundmine ja mõistmine ei ole ainult sihtrühma mure, vaid kogu ühiskonna ühine vastutus. Loodame, et meie ühiselt loodud dokument ning projekti käigus saadud väärtuslikud kogemused inspireerivad ja toetavad sarnaseid algatusi ka tulevikus.

2. TEGEVUSKAVA

Tegevused	Tähtaeg	Vastutaja(d)
Projekti sisu ja eesmärgiga tutvumine	10.september	Kõik projektis osalejad
Tegevusplaani koostamine	10. september	Juhendaja
Iganädalased virtuaalsed koosolekud	Teisipäeviti kell 14:00 kogu projekti jooksul	Juhendaja
Autoriõiguste küsimuste uurimine	17. september	Maria Geveller

Internetiplatvormidel suhtlemiskeskondade kujundamine – Messenger	20. september	Maria Geveller
Ühise ELU projekti grupi ja dokumendi loomine	24. september	Maria Geveller
Artiklitega tutvumine, iga üliõpilane 1-3 artiklit	september	Kõik projektis osalejad
Erivajadustega inimeste temaatika, materjalide ja teaduspõhise kirjandusega tutvumine	september	Kõik projektis osalejad
Teiste projekti liikmetega saavutuste arutamine	september-oktoober	Kõik projektis osalejad
Lihtsasse keelde ümber kirjutamine	september-oktoober	Kõik projektis osalejad
Mõistete muutmine, kujundamine, lahtiseletamine	september-oktoober	Kõik projektis osalejad
Kerttu Rakke koolitusel osalemine	08. oktoober	Kõik projektis osalejad
Juhendajatele esialgsed lihtsasse keelde pandud artiklite saatmine ülevaatuks	16. oktoober	Kõik projektis osalejad
Lihtsas keeles olevate artiklite täiendamine vastavalt juhendajate tagasisidele	oktoober	Kõik projektis osalejad
Tegevuskava koostamine	18. oktoober	Kõik projektis osalejad
Vahekokkuvõtte ankeedi koostamine	18.oktoober	Kõik projektis osalejad
Vahenädala tagasiside sessioon	22. oktoober	Kõik projektis osalejad
Vahenädala tagasiside esitlus	22. oktoober	Maria Geveller, Getter Kähr, Siim Mühlberg, Nathaly Kroll
Tagasiside kogumine ning materjali täiendamine, muutmine	22. oktoober - 15. november	Kõik projektis osalejad
Projekti tagasisidestamine	22. oktoober - 15. november	Kerttu Rakke, AS Hoolekandeteenuste kodud: Pärnu Väike-Posti, Pärnu Kuldse Kodu, Pärnu Oja, Kuressaare Smuuli, Kuressaare Ruubi, Tallinn Mustakivi, Tartu Nõva ja Tartu Kalda

Tagasisidega tutvumine, kommentaaride läbivaatamine	26. november - 3. detsember	Kõik projektis osalejad
Audiofaili salvestamise võimalikkuse arutamine	01.-20. detsember	Siim Mühlberg, Aune Sinisaar
Teksti kujunduse täiendamine vastavalt tagasisidele	03.-09. detsember	Kõik projektis osalejad
Originaaldokumendi ja lihtsustatud versiooni õigusliku pilguga ülevaatamine	03.-09. detsember	Maria Geveller, Nathaly Kroll, Eleonor Valdmann
Terminoloogia ühtlustamine	09. detsember	Getter Kähr, Helena Lagle Tiks
Teksti vormingu ja fontide ühtlustamine	09. detsember	Laura Sophia Simmermann
Sihtgrupile teksti esitamine testimiseks	09. detsember	Kõik projektis osalejad
Tagasiside kogumine	09.-17. detsember	Kõik projektis osalejad
Projekti tagasisidestamine	09.-17. detsember	Kerttu Rakke
Tagasisidega tutvumine	17.-19. detsember	Kõik projektis osalejad
Teksti täiendamine ja parandamine vastavalt tagasisidele	17. detsember - 03. jaanuar	Kõik projektis osalejad
ELU portfoolio aruande koostamine	19. detsember - 03. jaanuar	Maria Geveller, Isabel Kaerpõld, Nathaly Kroll, Aune Sinisaar, Helena Lagle Tiks
ELU portfoolio tegevuskava koostamine	19. detsember - 03. jaanuar	Eleonor Valdmann
ELU portfoolio kommunikatsiooni sidusrühmadele osa koostamine	19. detsember - 03. jaanuar	Sandra Bärge, Anna Regina Lorens
ELU lõpuesitluse koostamine	19. detsember - 03. jaanuar	Siim Mühlberg, Laura Sophia Simmermann, Kärõl Samõson
Eneserefleksiooni esitamine	20. detsember	Kõik projektis osalejad
Autoriõiguste osas konsulteerimine ülikooli juristiga	20.-21. detsember	Maria Geveller
Lõpliku teksti versiooni valmimine	detsember	Kõik projektis osalejad
Lihtsa keele sildi taotlemine	detsember	Kõik projektis osalejad

Viimane koosolek, asjade lõplik vormistamine	03. jaanuar	Kõik projektis osalejad
Portfoolio esitamine	04. jaanuar	Kõik projektis osalejad
Kaitsmine/ ELU esitluspäev	07. jaanuar	Kõik projektis osalejad

3. KOMMUNIKATSIOON SIDUSRÜHMAMADELE

Projekti raames jagasime lihtsustatud dokumenti esmalt Vaimupuu MTÜ keeleteoimetajatega. Nende tagasiside põhjal tegime vajalikud parandused ja kohandasime teksti vastavalt kehtivatele nõuetele.

Seejärel edastasime kohandatud dokumendi AS Hoolekandeteenuste tegevusjuhendajatele ning sealsete kodude elanikele, kes kuuluvad meie projekti sihtrühma, üle vaatamiseks. Saadud tagasiside ja kommentaaride alusel muutsime ning täiendasime dokumenti mitmel korral.

Kuigi meiepoolne töö on lõpetatud, ei ole dokumendi avaldamine seni võimalik olnud. Selle põhjuseks on vajadus, et koostööpartnerid vaataksid dokumendi põhjalikult üle, kontrolliksid selle vastavust õiguslikele nõuetele ning viiksid selle lõplikult vastavusse lihtsa keele standarditega, et saada lihtsa keele märgistus.

Sellega jätkavad AS Hoolekandeteenused, Vaimupuu keeleteoimetajad ja Õiguskantsleri büroo, kes viivad läbi viimase keeleteoimetuse ning teevad muud vajalikud täiendused.

Lõplikult kontrollitud ja toimetatud dokument lisatakse sobivas vormis eraldi lehele hoolekandeteenused.ee kodulehel. Lisaks dokumendile on kavas luua ka audiofailid, mis edastatakse siht- ja sidusrühmadele ning mida tutvustatakse erinevates meediakanalites.

KASUTATUD ALLIKAD

ELU projekti koduleht. Arvutivõrgus: <https://elu.tlu.ee/et/projektid/puuetega-inimeste-õiguste-konventsioon-lihtsasse-keelde>

Hutchinson, G. S., & Oltedal, S. (2014). *Five theories in social work*

Inclusion Europe. (2022). Informatsioon kõigi jaoks. Arvutivõrgus: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/EE_Information_for_all.pdf.

Payne, M. (1995). *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn: Spin Press

Payne, M., & Reith-Hall, E. (2019). *The Routledge Handbook of Social Work Theory*. London: Routledge

Puuetega inimeste õiguste konventsioon. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>

Thompson, N., & Stepney, P. (eds). (2018) *Social Work Theory and Methods: The Essentials*, New York: Routledge.

LISA 1. PUUETEGA INIMESTE ÕIGUSTE KONVENTSIOON

Puuetega inimeste õiguste konventsioon

SISSEJUHATUS

Puuetega inimeste õiguste konventsiooniga on **liitunud** paljud maailma **riigid**.

Riik/riigid - maa, kus inimesed elavad.

Näiteks Eesti on riik.

Need riigid kuuluvad **Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO)**.

ÜRO - maailma riikide grupp, kus riigid teevad koostööd, et aidata inimesi ja hoida rahu.

Kõik inimesed on võrdsed, see tähendab, et kõigil on võrdsed **õigused ja vabadused**.

Puudega inimesed vajavad mõnikord **rohkem abi**, et elada hästi.

Puudega inimestele tuleb tagada võimalus:

- liikuda tänavatel ja hoonetes;

- käia arsti juures;
- õppida;
- töötada;
- suhelda;
- tegeleda hobidega,
näiteks käia teatris, kunstiringis või päevakeskuses;
- saada infot, näiteks uudistest või reeglitest.

Halvasti kohtlemine on keelatud,
puudega inimesi ei tohi halvasti kohelda.

Puudega inimeste arvamust tuleb kuulata.

Kui puudega inimene ütleb,
mida ta vajab,
saab olukorda paremaks muuta.

Peredele on vaja abi.

Pered, kes hoolitsevad puudega inimeste eest
vajavad samuti abi ja tuge.

**Riik peab aitama puudega inimesi
ja nende elu edendama.**

- Riik peab aitama puudega inimestel
paremini elada ja teistega koos tegutseda.
- Riik peab vähendama vaesust.

Artikkel 1

Eesmärk

- Puudega inimese õiguste dokumendi eesmärk on

seista puuetega inimeste heaolu eest.

Puudega inimest tuleb väärilt kohelda ja austada.

- Puudega inimese all mõeldakse inimest, kellel on kehaline või vaimne erivajadus, mis teeb neile ühiskonnas osalemise raskemaks.

Artikkel 2

Mõisted

Puudega inimese õiguste dokumendis kasutatakse erinevaid mõisteid

- suhtlus – keeled, pildid, videod, punktkiri ja teised suhtlusviisid
- puude alusel teisiti kohtlemine – puude pärast inimese õiguste piiramine
- mõistlikud abinõud – asjade muutmine või lihtsustamine, et puuetega inimesed saaksid kasutada oma õiguseid ja vabadusi

Artikkel 3

Üldpõhimõtted

- Selles dokumendis on erinevad põhimõtted:
 - austus inimese väärkuse ja iseseisvuse vastu
 - inimeste võrdne kohtlemine
 - ühiskonnas osalemine
 - austus erinevuste vastu ja puuetega inimeste tunnustamine
 - võrdsed võimalused
 - ligipääsetavus
 - meeste ja naiste võrdsus
 - austus puuetega laste võimete vastu ja austus nende õiguse vastu olla nemad ise

Artikkel 4

Riigi kohustused

Riik peab **kaitsma** puudega inimese õiguseid.

Riik peab tegema kõik võimaliku,
et puudega inimene saaks oma **õiguseid kasutada**.

Riik peab **keelama** sellise tegevuse,
mis paneb puudega inimese teistest halvemasse olukorda.
Riik peab tegema kindlaks,
et **kõik** inimesed ja ettevõtted **austavad** puudega inimest.

Riik peab tegema **kaubad ja teenused**
puudega inimesele **sobivaks**.

Riik peab tegema **abivahendid**
puudega inimesele **kättesaadavaks**

abivahendid - näiteks ratastool, kuulmisaparaat, mähkmed

Riik peab edendama sellise inimese **õpetamist**,
kes **abistab** puudega inimest.

edendama - kaasa aitama või arendama

Kui riik loob seaduseid,
mis puudutab puudega inimese õiguseid,
siis peab **nõu küsima** ka puudega inimeselt.

seadus - riigi poolt tehtud reegel, mis on kõigile kohustuslik

Artikkel 5

Võrdne ja õiglane kohtlemine

Kõik inimesed on seaduse ees **võrdsed**.

Kõigil inimestel on **õigus saada** võrdset **kaitset** ja samu **hüvesid**.

Keegi ei tohi olla **halvemini koheldud** sellepärast, et tal on puue.

Riik kaitseb puudega inimest ja tagab tema võrdse kohtlemise.

Artikkel 6

Puuetega naised

Puuetega naistel ja tüdrukutel on **samad õigused ja vabadused** nagu kõigil teistel.

Puuetega naistel on õigus

- **arenda kõigis eluvaldkondades** oma parimate võimaluste piires, sealhulgas õppida, kogeda ja arenda, et saavutada oma täielik võimekus;
- **saada tuge ja võimalusi**, mis toetavad nende arengut ja aitavad neil saavutada oma eesmärgi;
- **saada jõudu ja tuge**,

mis aitab neil tunda end tugevama ja enesekindlamana ning teha koos oma tugivõrgustikuga ise otsuseid oma elu üle.

Artikkel 7

Puuetega lapsed

Puudega lapsel on **samad õigused ja vabadused** nagu kõigil teistel.

Lapse parimad huvid

- Kõik otsused ja tegevused peavad olema lapsele **kõige paremad**.
- Lapse parim huvi tähendab, et tema **heaolu peab alati olema kõige tähtsam**.

Õigus oma arvamusele ja toele

- Puudega lapsel on **õigus öelda oma arvamus** kõigis teda puudutavates küsimustes.
- Puudega lapse **arvamust tuleb hinnata vastavalt tema vanusele ja küpsusele** nagu ka kõigi teiste puhul.
- Puudega lapsel on õigus saada abi ja tuge.

Artikkel 8

Teadlikkuse suurendamine

Riik võtab kasutusele vajalikud abinõud selle jaoks, et

- inimesed saaksid **rohkem teada** puudega inimese kohta;
- inimesed mõistaksid, et ka **puudega inimesel on õigused ja väärikus**, mida peab austama;
- **vähendada valesid arvamusi ja eelarvamusi** puudega inimese kohta, sealhulgas naiste ja vanemate inimeste kohta;

- näidata, kui palju puudega inimene **suudab teha ja kui oluline on tema panus ühiskonda** (näiteks tööl käimine).

Selleks teeb riik järgmiseid asju:

- **Korraldab kampaaniaid, mis:**
 - **õpetavad** inimestele puudega inimese õigusi;
 - aitavad luua **positiivsemat suhtumist** puudega inimesesse;
 - näitavad, mida **puudega inimene oskab** ja kuidas ta **saab tööturul kaasa aidata**.
- **Õpetab koolides ja lasteaedades lapsi** juba varakult, et puudega inimest tuleb austada.
- **Julgustab meediat** näitama puudega inimest viisil, mis näitab tema õigusi ja väärtust.
- **Pakub koolitusi** puudega inimese õiguste kohta.

Artikkel 9

Juurdepääsetavus

Puudega inimesel peab olema võimalik **elada iseseisvalt**.

Samuti peab puudega inimesel olema võimalus **osaleda igapäevaelus**.

Selleks peab riik tagama ligipääsetavuse:

- avalikesse hoonetesse ja ruumidesse
(näiteks haiglad, koolid, töökohad ja tänavad);
- teenustele nii linnas kui maal;
- transpordile;
- infole ja suhtlemisele
(näiteks Internet ja erinevad digiteenused).

Ligipääsetavus – kõik inimesed saavad võrdselt ja mugavalt igapäevaelust osa võtta.

Näiteks pääsevad ligi hoonetele, teenustele ja infole.

Mida on vaja teha, et ligipääsetavus paraneks?

- **Kõik avalikud hooned ja teenused** peavad olema puudega inimesele **ligipääsetavad**;
- **Tuleb koolitada inimesi**, et nad mõistaksid puudega inimese **vajadusi**;
- Avalikes kohtades **tuleb kasutada selgeid ja lihtsaid märke** (näiteks: *suuri silte ja pinnast kõrgemale tõusvat kirja*);
- Vajadusel tuleb puudega inimesele **anda abi ja tuge** (näiteks: *saatja, viipekeele tõlk või ettelugeja*);
- **Tuleb arendada uusi tehnoloogiaid**, et info, internet ja e-teenused oleksid puudega inimesele **kergemini kasutatavad**.

Artikkel 10

Õigus elule

Puudega inimesel **on võrdne õigus elule** nagu kõigil teistel.

Artikkel 11

Ohuolukorrad ja humanitaarsed eriolukorrad

Puudega inimesel **on õigus kaitsele** ohuolukordades.

Ohuolukorrad on näiteks:

- olukorrad, kus kasutatakse relvi (näiteks kodusõjad, rahvusvahelised sõjad ja mässuliste rünnakud);

- humanitaarsed eriolukorrad
(näiteks näljahädad, haiguspuhangud (Ebola, COVID-19), põgenikekriisid);
- loodusõnnetused
(näiteks maavärinad, üleujutused, orkaanid ja metsapõlengud).

Artikkel 12

Õigus olla seaduse ees võrdne

Puudega inimest koheldakse teiste inimestega **võrdselt**.

Puudega inimesel **on õigus teha otsuseid** oma elu kohta nagu kõigil teistel.

Puudega inimesele **peab olema tagatud vajalik abi** oma otsuste tegemiseks.

Kui puudega inimene vajab otsuste tegemisel abi, **peab riik hoolitsema**, et:

- keegi ei kasutaks teda ära;
- austatakse inimese soove ja vajadusi;
- abi andmist kontrollib sõltumatu asutus, näiteks kohus.

Puudega inimesel **on õigus omada vara ja raha** nagu kõigil teistel:

- on õigus võtta laenu ja saada rahalist abi;
- on õigus, et tema vara ei võetaks ära ilma põhjusega.

Artikkel 13

Õigus saada õigust kohtus

Ka kohtus on kõigil võrdsed õigused.

- Kui puudega inimene peab kohtus midagi ütleva või selgitama, siis keegi aitab teda (näiteks tugiisik või vanemad).
- Abi antakse ka enne kohtuasja algust.

Kohtunikud ja politseinikud õpivad, kuidas aidata.

- Nad saavad õpetust, kuidas puudega inimest paremini mõista ja aidata.

Artikkel 14

Õigus vabadusele ja kaitsele

Puudega inimesel **on õigus vabadusele ja kaitsele** nagu kõigil teistel:

- õigus olla vaba;
- inimese puue ei tohi olla vabaduse äravõtmise põhjus.
- kui puudega inimeselt võetakse vabadus, **peavad talle kehtima samad õigused, sealhulgas õigus kaitsele**, nagu kõigile teistele.

Puudega inimest tuleb kohelda:

- õiglaselt;
- austusega;
- vastavalt seadustele;
- vastavalt puuetega inimeste õigustele.

Artikkel 15

Õigus kaitsele piinamise eest, julma kohtlemise eest, ebainimliku kohtlemise eest, väärkust alandava kohtlemise ja karistamise eest

Puudega inimesele ei tohi:

- **tekitada** suurt **valu**;

- **tekitada** füüsilisi ja vaimseid **kannatusi**;
lisaks ei tohi:
- **mitte austada** tema inimese väarikust;
väarikus - inimese sisemine väärtus ja eneseaustus,
mis tähendab, et igaüks
väärrib lugupidavat kohtlemist
- **kohelda teda alandavalt**, nii, et see kahjustab tema väarikust või tekitab hirmu;
- või **teda karistada**.

Puudega inimese peal **ei tohi teha ilma tema nõusolekuta** meditsiinilisi või teaduslikke katseid.

Artikkel 16

Õigus kaitsele ärakasutamise eest, vägivalla eest, väärkohtlemise eest

Puudega inimesel on **õigus olla kaitstud** nii kodus kui ka väljaspool kodu:

- ebaõiglase kohtlemise eest;
- vägivalla eest;
- väärkohtlemise eest.

Artikkel 17

Õigus isikupuutumatusse kaitsele

Puudega inimesel on **õigus**

- kehalisele puutumatussele,
- vaimsele puutumatussele.

Puudega inimene otsustab ise, kes ja kuidas võib teda puutada.

Artikkel 18

Õigus liikumisvabadusele ja kodakondsusele

Puudega inimesel on **õigus**

- liikumisvabadusele,
- vabadusele valida elukoht,
- olla riigi kodanik.

Puudega inimene võib lahkuda mis tahes riigist ning reisida teistesse riikidesse.

Artikkel 19

Õigus iseseisvale elule ja kogukonna kaasamisele

Puudega inimesel on **õigus**:

- elada kogukonnas ja suhelda oma pere ja/või teiste inimestega, kellega ta ise soovib;

kogukond - inimesed, kellega koos inimene elab ja suhtleb (pere, naabrid, sõbrad)

- valida oma elukoht;
- oma igapäevaelu ja tegude üle otsustada;
- ligipääsule toetavatele abiteenustele tema kodukohas;
- ligipääsule kõigile mõeldud teenustele ja ehitistele.

Artikkel 20

Õigus isiklikule liikumisvõimele

Riik peab tagama puudega inimesele võimalikult **iseseisva** isikliku **liikumisevõime**.

liikumisevõime - inimese võime oma keha kasutada ja erinevates suundades liikuda

Artikkel 21

Õigus sõna ja arvamusvabadusele ning juurdepääsule teabele

Puudega inimesel on **õigus**

- sõna- ja arvamus-vabadusele,
- otsida, saada ja edastada teavet.

Artikkel 22

Õigus eraelu puutumatusse

Puudega inimese eraellu **ei tohi** mitte keegi ilma loata sekkuda.

eraelu - inimese isiklik elu,
mida ta jagab vaid nende inimestega,
keda ise valib

Artikkel 23

Õigus kodu ja perekonna austamisele

Puudega inimesel on **õigus**:

- abielluda,
- luua perekond,
- otsustada, millal ja palju lapsi ta soovib saada,
- lapsendada,
- saada riigilt teavet, teenuseid ja tuge,
- lapsena elada koos vanematega.

Artikkel 24

Õigus haridusele

Puudega inimesel on **õigus üld-haridusele** ning isiklikele tugi-meetmetele.

Puudega inimesele **tagatakse** kõigiga **võrdne ligipääs** üldisele:

- **üli-kooli** või muu **kõrg-kooli** sisse astumisele

(peale kesk-hariduse omandamist);

- **soovitud erialal** töötamiseks hariduse omandamisele (peale põhi-hariduse omandamist);
- **täiskasvanutele** pakutava **haridusele**, mis ei ole kutseõpe;
- võimalusele **omandada haridust** ja täiendada oma teadmisi **kogu elu jooksul**.

Artikkel 25

Tervishoid

Puudega inimesel on **teistega võrdsed õigused saada tervisega seotud abi**.

Riik peab tagama:

- puudega inimesele võrdse tervisega seotud toe;
- **igas vanuses** puudega inimesele tervise abi, mis **aitab puuet avastada** ja **toetada sellega hakkama saamist**;
- tagama tervise abi inimese **kodu lähedal**;
- tagama võrdselt **tervise ja elu kindlustamise võimalused**.

Artikkel 26

Rehabilitatsioon

Puudega inimesel peab olema **võimalus olla iseseisev** ja osaleda oma võimete kohaselt igal alal.

rehabilitatsioon - teenus,
kus toetatakse inimese tervist,
toimetulekut või töövõimet

Riik peab:

- hindama varakult inimese vajadusi ja tugevusi;

- **toetama igal alal osalemist** ja kaasatust, mis on vabatahtlik ning on inimese kodu lähedal.

Artikkel 27

Töö ja tööhõive

Tööhõive tähendab, et inimesel on töökoht ja ta teenib raha.

Puudega inimesel on **tööl teistega võrdsed õigused**.

Igal inimesel on õigus:

- valida ise endale töökoht;
- töökeskkonnale mugavalt ligi saada;
- olla avatud ja kaasavas töökeskkonnas.

Keelatud on puudega inimese ebavõrdne kohtlemine.

Ebavõrdselt ei tohi puudega inimest kohelda:

- tööle võtmise ja töötingimuste osas;
- karjääri tegemise võimaldamisel ja töökohal jätkamise osas;
- turvaliste ja tervislike töötingimuste tagamise osas.

Töötingimus tähendab seda, kuidas on töö tegemine kokkulepitud.

Näiteks, kui palju inimene töötab, kui palju ta raha teenib

ja kuidas teda tööl koheldakse.

Puudega inimesel peavad olema õiglased ja head töötingimused.

Näiteks peavad neil olema:

- võrdsed võimalused;
- teistega võrdse töö eest sama tasu;
- kaitse ahistamise eest;
- kaitse probleemide lahendamisel.

Kõigil on õigus töötada ja olla ametiühingutes.

Ametiühing- grupp inimesi,
kes teevad koostööd,
et kaitsta oma õigusi tööl.

Näiteks,
kui töötajad ei ole millegagi rahul,
siis ametiühing aitab neil rääkida tööandjaga,
et asju parandada.

Kõigil peab olema ligipääs:

- tööga seotud nõustamisele;
- töö, töökoha või töötaja leidmise abiteenustele;
- tööalastele koolitustele.

Puudega inimest peab aitama töö:

- leidmisel;
- saamisel;
- säilitamisel ja

- sellele tagasipöördumisel.

Puudega inimesel peab olema võimalusi tegeleda ettevõtlusega

ehk:

- luua oma ettevõtte;
- luua ühistuid.

Ettevõtte on koht,
kus inimesed töötavad,
pakkudes mingit teenust
või toodet.

Ettevõtte eesmärk on teenida rohkem raha,
kui nad kulutavad.

Näiteks,
kui keegi avab poe,
kus müüakse riideid,
siis see pood on ettevõtte.

Puudega inimene peab saama töötada nii avalikus sektoris kui ka erasektoris.

Avalik sektor on osa,
kus töötavad valitsus
ja erinevad riigi
või kohaliku omavalitsuse asutused.

Need asutused teevad tööd,
et aidata inimesi igapäevaelus.

Näiteks

koolid,
haiglad,
politsei
ja päästeamet.

Erasektor on osa,
kus tegutsevad ettevõtted,
mis kuuluvad tavainimestele,
mitte riigile või valitsusele.

Erasektori ettevõtted teenivad raha,
müües asju
või pakkudes teenuseid,
mida inimesed ostavad.

Näiteks kauplused,
restoranid,
ehitusfirmad
ja muu.

Puudega inimene on teistega võrdselt kaitstud
sunniviisilise või kohustusliku töö eest.

Artikkel 28

Küllaldane elatustase ja sotsiaalne kaitse

Elatustase näitab,
kui hea on inimese elu.

Näiteks,
kui palju raha on inimesel,
et osta toitu,
riideid
ja muud vajalikku

ning maksta eluaseme eest.

Sotsiaalne kaitse tähendab,
et riik pakub inimestele abi,
kui nad on raskustes.

Näiteks
haigus,
töö kaotamine
või vanadus.

Puudega inimesel ja tema perel on õigus

- piisavale toidule,
- riietusele,
- kodule

Puudega inimesel on **õigus saada toetust**

nii eluga toime tulemiseks

kui ka elukvaliteedi parandamiseks.

Riik peab tagama ligipääsu:

- **puhtale veele**, vajalikele **teenustele** ja **seadmetele** ning muule abile;
- **vaesuse** vähendamise ja **toimetuleku** parandamise programmidele;
- **elukohtade** saamise programmidele;
- kõigele, mis puudutab **pensionit**.

Pension on raha,
mida makstakse,

et aidata inimesel elada,
kui ta ei saa enam tööl käia
ja raha teenida.

Riik peab pakkuma abi vaesuses elavale puudega inimesele
ja tema perele.

Riik saab seda abi pakkuda näiteks:

- koolitustega,
- nõustamisega,
- rahaga
- ja lühiajalise hooldusega.

Artikkel 29

Osalemine poliitikas ja avalikus elus

Puudega inimesel on teistega **võrdsed õigused poliitikas.**

poliitika – see, kuidas riigis toimuvat korraldatakse

Riik peab:

- tagama, et puudega inimene saab teistega võrdselt
poliitikas osaleda
ja et tal on õigus valida ning olla valitud;
poliitikas osalemine – näiteks see,
kui hääletad enda valitud kandidaadi poolt valimistel
või oled ise kandidaat,
kelle poolt saab hääletada.
- tegema kindlaks, et **hääletamine**,
selleks vajalikud vahendid ja materjalid
on lihtsasti kasutatavad ja kättesaadavad;
- võimaldama puudega inimesel

ilma kellegi teise mõjutamiseta

hääletada,

valimistel **kandideerida**

ja valitsuses **töötada;**

- võimaldama puudega inimesele **vaba hääletamine**

ja vajadusel enda valitud isiku abi kasutamine;

- julgustama osalemist **ühendustes**

ning osalemist **erakondade** tegevuses;

erakond – inimesed tulevad kokku,

kuna neil on samad huvid ja mõtted;

nad teevad koostööd,

et riik toimiks neile sobival viisil

- võimaldama puuetega inimeste **ühenduste loomist**

ja nendega liitumist,

et puuetega inimesed oleksid esindatud

nii Eestis kui ka teistes riikides.

ühendus – inimesed tulevad kokku,

et teha koostööd mingi ühise eesmärgi nimel

Artikkel 30

Kultuur, puhkamine ja sport

Puudega inimesel on teistega **võrdsed õigused kultuurielus.**

kultuur – kõik loomingulised asjad koos,

näiteks kunst, muuseumid, teater, kino, televisioon

Puudega inimene peab saama:

- kätte kultuuriga seotud materjalid, näiteks:
 - telesaated,
 - filmid,
 - teatrietendused;

- ligi kultuuriga seotule, näiteks:
 - etendustele ja teenustele,
 - teatritesse,
 - muuseumidesse,
 - kinodesse,
 - raamatukogudesse,
 - reisimisteenustele,
 - mälestusmärkidele ja mälestistele.

Riik arendab puudega inimese võimalusi
väljendada ennast loominguliselt, kunstiliselt ja vaimselt
nii enda kui ka ühiskonna kasuks.

Puudega inimesel on **õigus**
tema kultuuri ja keele toetamisele,
viipekeele ja kurtide kultuuri toetamisele.

Puudega inimesel on õigus teha sporti.

Selle jaoks teeb riik kindlaks, et:

- puudega inimene saab vastavalt oma võimetele
osaleda igas spordis;
- puudega inimene võib korraldada ja arendada
puuetega seotud **sporditegevust**
ning selles osaleda
ja toetada selle juhendamist,
õpetamist
ja vahendite pakkumist;
- puudega inimesel on ligipääs **vaba aja veetmise** kohtadele;
- **puudega laps** saab võrdselt teiste lastega:

- mängida,
- puhata,
- teha sporti
- osaleda kooli korraldatud tegevustes;
- puudega inimesel peab olema ligipääs **teenustele**, mida pakuvad **reisimise**, **puhkamise** ja **spordi korraldajad**.

Artikkel 34

Puuetega inimeste õiguste komitee

Puudega inimese õiguste kaitseks on ÜRO riigid loonud puuetega inimeste õiguste komitee.

komitee – rühm inimesi, kes teevad koostööd mingi kindla eesmärgi nimel

Komitee liikmed on **asjatundjad**, kes lahendavad puudega inimese muresid ja toetavad tema õiguste kaitset.

Liikmed on pärit erinevatest **riikidest ja kultuuridest** ja nende seas on võrdselt nii **naisi kui mehi**.